

Fig. 1. Ydre, set fra sydøst. HJ fot. 1983. - *Exterior seen from the south-east.*

FRYDENDAL KIRKE

TUSE HERRED

12. sept. 1457 udstedte otte kardinaler afladsbrev for dem, der ved kirkeårets højtider eller særlige festgudstjenester for bønns eller pilgrimsfærds skyld besøgte eller på anden måde ville række en hjælpende hånd til den kirke eller kapel, som ridderen hr. Engelbertus af Torbenfeld havde ladet bygge af nyt og indvie til *jomfru Maria* for sin egen, sin afdøde hustrus og forældres sjælefredes skyld.¹ Ifølge en yngre tradition skal bygherren, Engelbert Bydelsbach, 1459 have faet pavelig tilladelse til at bygge kapellet ved sin gård (jfr. kalkmalede våbener fra 1581), fordi han på grund af skrøbelighed ved podagra ikke kunne besøge sin rette sognekirke.² Kapellet, som indtil overgangen til selveje 1979 har hørt under Torbenfeld, var 1567 *anneks* til Skamstrup og sognekirke for en menighed, der talte seks tiendeydere.³

Kirken ligger ved landevejen fra Mørkøv mod Ringsted ved indkørslen til ladegården, hvorfra der er adgang til staldgården og selve hovedbygningen, anlagt på holme i søen. Den ganske lille kirkegård, som skråner svagt mod vest, har antagelig bevaret gamle grænser.

Kirkegårdens *hegnsmure* er af nyere dato. Den stærkt flikkede, hvidkalkede nordmur, som er af marksten og tegl, synes hovedsagelig opført i 1800'ernes begyndelse.⁴ Mod øst og syd fremtræder murene mod kirkegården som en hvidtet markstensmur, mens de udvendige facader er af kløvsten, der står blanke. Rimeligvis

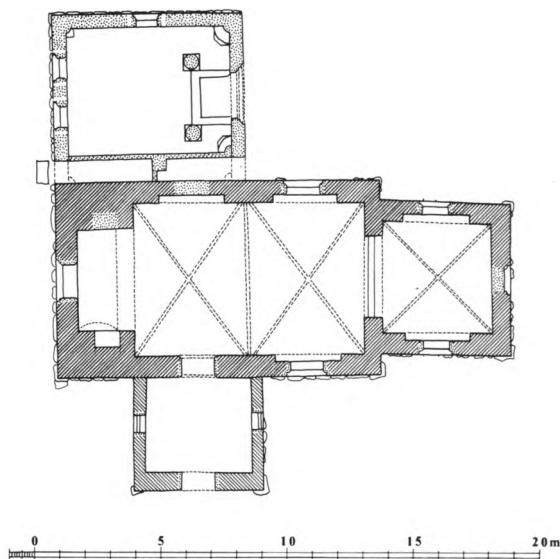

Fig. 2. Plan. 1:300. Målt af MB i 1960, tegnet af Marianne Nielsen 1983. Signaturforklaring s. 9. - Ground-plan. Key on p. 9.

har disse mure, som afdækkes af taglagte, gullige teglstensfliser, faet det nuværende udseende ved en ombygning i slutningen af 1800'rne. Endelig er der i vest en blank kløvestensmur. Den er rejst o. 1935⁵ og afdækkes i lighed med nordmuren af indadvendte, røde vingetegl. Den afløste et *†stengærde*, som i 1800'rne nævnes flere gange.⁶

Kirkegårdens eneste indgang er i sydøsthjørnet og i sin nuværende skikkelse formentlig samtidig med ombygningen af de tilgrænsende mure. Den lukkes af to gråmalede jerngitterfløje, ophængt i murede piller af røde teglsten. En *†låge* i nord nævnes 1836, og 1843 lukkedes en låge i sydvest ved at forlænge diget.⁷ - Inden for murene står en række store lindetræer.

Omkring kirken er et *fortov* af piksten, muligvis lagt o. 1861.

Kirken, som ifølge afladsbrevet i det væsentlige må have stået færdig 1457, er en helstøbt bygning, bestående af kor, skib og tårn over skibets vestende. Våbenhuset er sekundært, men formentlig tilføjet endnu i 1400'rne. Den store tilbygning i nord er et gravkapel fra 1819. Et tvindfang med opgang til herskabsstol rej-

stes 1754 østligst ved skibets nordside. Orienteringen er omtrent solret.

Kirkens plan er konservativ⁸ og tillige lagt ud efter en tredeling, som også er velkendt fra romanske kirkeplaner.⁹

Murene er af *munkesten* (27,5-28x12,5x9 cm), iblandet enkelte *marksten*, og hviler på markstenssyld. Skiftegangen er regelmæssigt munkeskifte, og hvor fugningen er bevaret, har den midtridse. Fra våbenhusloftet ses, at murene udvendig har stået blanke. Murhøjden for kor og skib andrager henholdsvis 3 og 3,8 m ved de sydøstre hjørner, målt mellem brolægning og gesims.

Korets østre *vindue* er tilmuret, men står synligt som udvendig niche. Det har været en slank, spidsbuet åbning med false af affasede formsten. I murflugt måler vinduet (sålbænk nyere) 220x130 cm, i lysningen 180x90 cm. De fungerende vinduer stammer fra 1865, og det kan derfor ikke afgøres, hvorvidt flanke-murenes og vestgavlens vinduer oprindelig har haft samme form som korgavlens, eller om nordsiden overhovedet har været belyst.

Kirkens eneste *dør* er fortsat i brug, men formentlig udvidet ved borthugning af den fladbuede lysnings false? Udvendig har den spids-

Fig. 3. Indgangsdørens spejl, oprindelig hvidpudset, set fra våbenhusloftet (s. 851). HJ fot. 1983. - Tympanum originally whitewashed seen from the porch loft.

Fig. 4. Indre, set mod øst. Chr. Meldgaard fot. 1962. - *Interior to the east.*

buget spejl, hvis vanger og stik er sat af affasede formsten i lighed med dørens indvendige åbning. Spejlet, som er synligt fra våbenhusloftet (fig. 3), har oprindeligt været fremhævet med hvidt puds, hvoraf der kun er få rester bevaret.

Flankemurenes gesims er to skifter høj og trinvis udkraget. Korets og skibets taggavle smykkes af *højblændinger*, henholdsvis syv og ni, svarende til antallet af kamtakker. Oprindeligt har de formentlig alle haft spidsbuet afdækning; men ved reparationer er flertallet af sydsidens afsluttet med trappestik af vekslende højde.

Indre. Såvel korets som skibets flankemure brydes af helstens, spidsbuede spareblændinger, undtagen i indgangsfaget. Korbuen er spidsbuet uden vederlagsmarkering. Både kor og skib overdækkes af *hvælv*, hvilende på forlæg. Ribberne er kvartstens, mens den meget

svagt tilspidsede jordbue er halvstens. Der er lette overribber med trinkamme.

Forbindelsen mellem korets og skibets loftsrum sker gennem en åbning i triumfgavlen, som er fladbuet og falset mod skibet.

Tårnet er den sidst opførte del af den oprindelige bygning¹⁰ og har ligesom kirkens plan mindelser om ældre romansk byggeskik. Skibets flankemure, der i vest er kraftigt fortykket af hensyn til tårnoverbygningen, danner vederlag for en spidsbuet arkade. Vestvinduet er nyere, men synes indsat i en jævnbred spareblænding, som har indrammet den oprindelige lysåbning. I det korte rums sydvæg er en fladbuet *gemmeniche*, hvis åbning måler ca. 100x100 cm, sidder 75 cm over gulv og er 62 cm dyb. En pendant i nord er nu tilmuret. Rummet overdækkes af et fladbuet tøndehvælv, hvori anes en tilmuret, cirkelformet åbning, muligvis klokkerebshul?

Adgangen til klokkestokværket må også oprindelig være sket gennem en åbning i tårnets østside. Denne dør, som ved en senere forhøjelse har mistet sit fladbuede stik, er falsat mod skibets loft, jfr. passagen i triumfgavlen. Opgangen til skibets loftsrums må derfor snarest være sket gennem en *flem?* i en af vesthælvets svikler, som imidlertid ikke længere erkendes. Senere er forholdene ændret ved opsætning af en *fritrappel* i forbindelse med den sekundære, fladbuede åbning i tårnets vestside. Dette arrangement, som 1842 kaldes en »meget vanzirende og tildeels meget farlig Opgang«,¹¹ er ved en ombygning i 1800'ernes anden halvdel afløst af den nuværende trappeopgang mellem kirken og kapellet. De tre glæmhuller i syd, vest og nord er fladbuede og udvendigt falsede. Flankemurene krones af falsgesimser, og de øst-vestvendte taggavle har syv kamtakker,

hvorunder spidsbuede høj blændinger - seks i øst og fem i vest.

Våbenhuset er af munkesten i uregelmæssigt munkeskifte over en syld af store rejste sten. Flankemurene afsluttes med fals gesims, og gavlen har syv kamtakker og tilsvarende antal spidsbuede høj blændinger. Døren og flankemurenes vinduer, alle fladbuede, stammer fra kirkens restaurering 1865.

Gravkapellet, som er stærkt præget af en ombygning i 1800'ernes anden halvdel, er opført 1819,¹² et årstal, som tillige ses angivet med jernstal på nordgavlen. Materialet er små røde sten i krydsskifte over markstenssyld; over sylden ses et skifte af store granitkvadre. Kappellets oprindelige karakter fremgår nu bedst af det indre, omend dets sydligste del ved ombygningen er udskilt til loftstrappe og fyrrum. Kapellet betrædes gennem en fladbuget, profileret

Fig. 5. Ydre, set fra syd-vest. NE fot. 1978. - *Exterior seen from the south-west.*

Fig. 6. Indre af van Deurs gravkapel opført 1819 med familiemedlemmers kister, nr. 3 og 2 (s. 853, 865). E. Skov fot. 1974. - *Burial chapel of the van Deurs' family built in 1819.*

portal i øst, inden for hvilken trappetrin på tre sider leder op til det hævede gulv. Trappen flankeres af to kraftige søjler af toskansk orden - et motiv, som antagelig er et lån fra Frederik V.s kapel ved Roskilde domkirke.¹³ Rummets hjørner smykkes af kvartsøjler (med plint, baser og profilkapitæl som frisojlerne), der for de sydlige hjørners vedkommende endnu ses i trappe- og fyrrummet, omend borthugget fra lidt under kapitælhøjde. Den nordøstre hjørnepille har forneden et kvartcirkulært sæde?, udformet som en overskåret søjle. En pendant hertil er ved skillevejgenes opførelse overflyttet fra det oprindelige sydøsthjørne til det nuværende. Det gipsede loft har hulkant over profileret gesims.

Ombygningen, der ikke omtales i kilderne, må skyldes ønsket om at forbedre opgangsforholdene til kirkens lofter. Den kan være led i

hovedrestaurationen 1865, men var under alle omstændigheder gennemført 1894.¹⁴ Kapellets ydre tilpassedes nu kirkens middelalderlige stil ved indsættelse af spidsbuede vinduer (sml. fig. 6) og opmuring af kamtakker (med spidsbuede prydblændinger) på nordgavlen. Til trappe- og fyrrum indsattes fladbuede døre.

† *Vindfang*. 1754 lod kirkeejeren, Vibeke von Eynden opføre en anseelig udbygning af bindingsværk på skibets nordside ud for det østlige fag. Gennem tilbygningen var der direkte adgang til en samtidig opsat therskabsstol, et arrangement, der kendes tilsvarende fra adskillige af amtets kirker.¹⁵ Bygningen eksisterede endnu 1822¹⁶ og er muligvis først fjernet ved kirkens hovedrestauration 1865.

Eftermiddelalderlige ændringer og vedligeholdelse. I korets flankemure under vinduerne ses et lavt, kurvehanksbuet *vindue*, som er indsat i

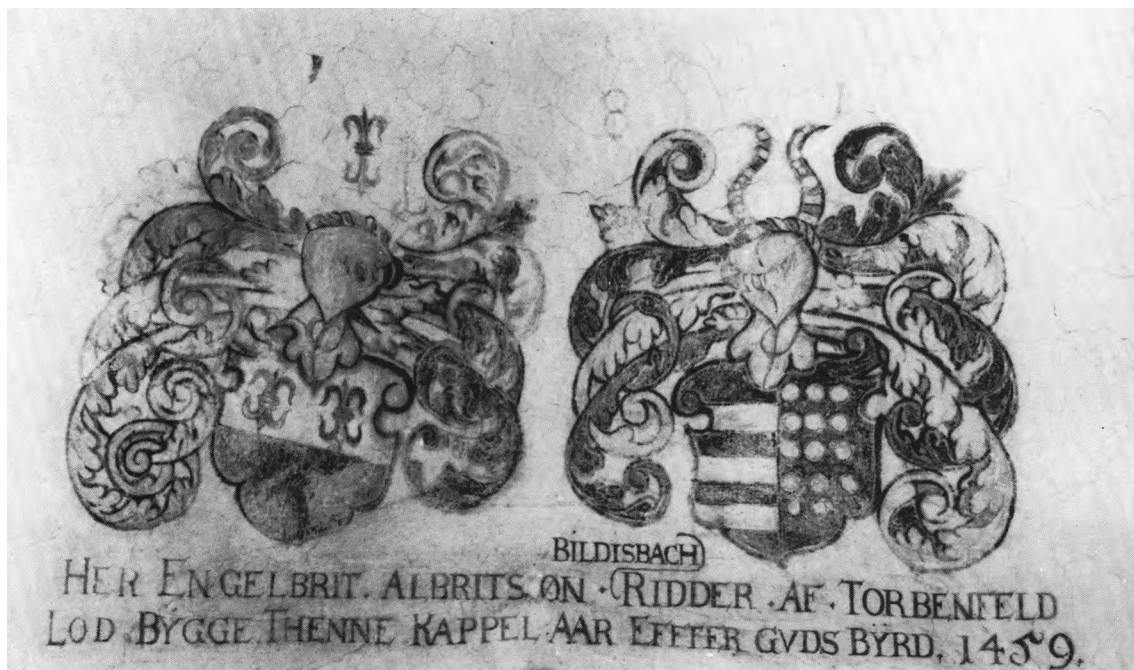

Fig. 7. Kalkmalede våbener for Bydelsbak og Present under årstallet 1581 og over stifterindskrift. På korhvelvets nordkappe (s. 855). LL fot. 1978. - The Bydelsbak and Present coats of arms as mural under the date 1581 and above donor's inscription.

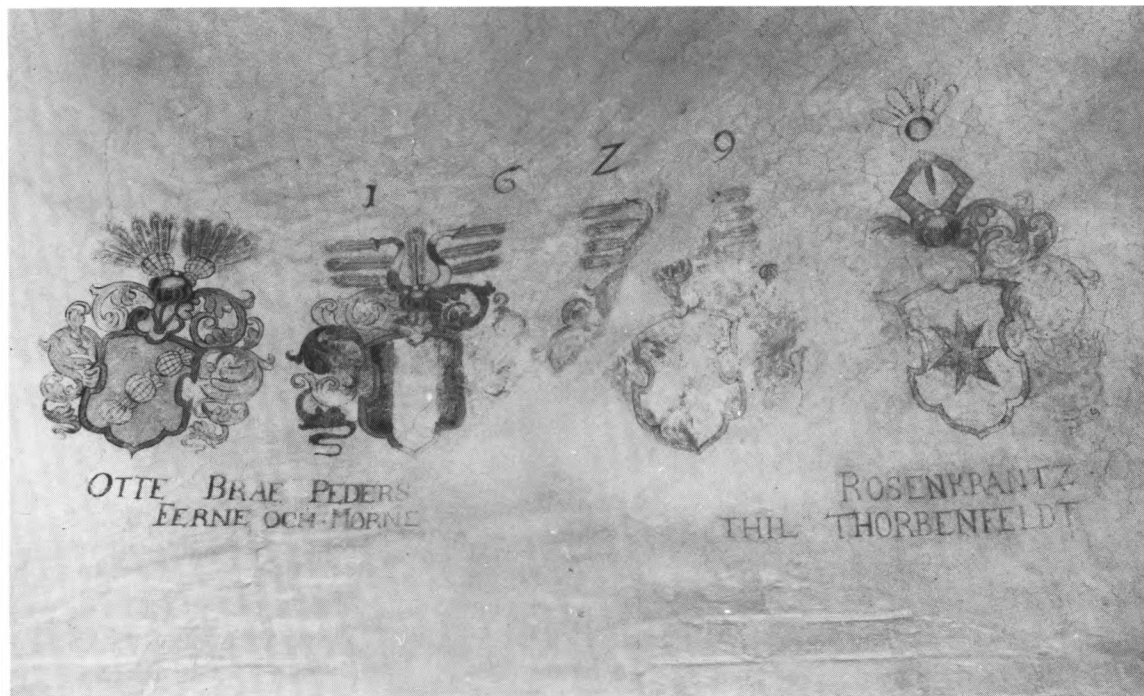

Fig. 8. Kalkmalede våbener fra 1629. Otto Brahe Pedersens fædre og mødre for Brahe og Giøe og hans hustru Mette Rosenkrantz' fædre og mødre for Rosenkrantz og Gyldenstjerne. På triumfvæggens vestside, over korbuen (s. 855). LL fot. 1978. - Coats of arms as mural from 1629. Otto Brahe Pedersen's paternal and maternal bearings for Brahe and Giøe, and his wife Mette Rosenkrantz's paternal and maternal bearings for Rosenkrantz and Gyldenstjerne.

forbindelse med indretning af gravkrypt under koret.

Kirken gennemgik 1865 en *hovedrestaure-ring*,¹⁷ om hvis nærmere indhold intet er oplyst, ud over at den formentlig har omfattet en fornyelse af vinduerne.¹⁸ I hvilket omfang de øvrige ovenfor anførte ændringer er gennemført ved samme lejlighed vides derfor ikke.

Tagværk. Kor, skib og tårn har i det væsentlige bevaret oprindeligt tagværk af eg, der i de to førstnævnte tilfælde har dobbelt lag hanebånd og spærstivere, som for skibets vedkommende er kæmmet ned over spærfoden. Våbenhusets tagværk er hovedsagelig af eg med dobbelt lag hanebånd, mens kapellets tømmer er dels fyr, dels eg. 1980 restaureredes tagværkerne (A. Monrad Hansen).

Kirken står i dag hvidkalket og med tage af røde vingetegl (1980). Gulvene stammer antagelig fra restaureringen i 1865. I koret, der er hævet to trin (af ferniseret træ), ligger kvadratiske, tæppemønstrede fliser af kunststen (mørkebrune, gule og blå farver). I skib og tårnrum er der diagonaltstillede gule og grålige fliser. Våbenhuset, hvis bræddeloft er gråmalet, har grå og rødbrune Ølandsfliser, og samme materiale er benyttet i gravkapellet, hvis vægge er gullige.

Opvarmning. En kakkelovn omtales 1885,¹⁹ formentlig den ovn fra 1741²⁰ (med Christian VI.s og dronning Louises monogram), som 1894 stod ved skibets nordvæg. Det nuværende anlæg er et oliefyr med vandopvarmede radiatorer.

†*Glasmaleri* med våbener for Albrecht Giøe (†1558) og Anne Rosenkrantz (†1589) sås 1762 på et »vindue ved altret«, ²¹ jfr. Ågerup (s. 251). 1842 var det ikke længere i kirken.¹¹

KALKMALERIER

O. 1450-1500. Tre indvielseskors, rødbrune hjulkors i gråligt cirkelslag, ses på altervæggen omkring vinduet samt på sydvæggen i tårnrummet.

*Kalkmalede våbener.*²⁶ På korhvalvets nord- og østkappe findes kalkmalede våbener med

årstallene 1581 og 1629. Østkappens stod fremme 1894, mens nordkappens først fremdroges ved en istandsættelse 1962. Ved samme lejlighed fandtes fire skjolde på triumfvæggens vestside, over korbuen. Begge restaureredes af Olaf Hellvik tillige med fire skjolde længere nede på samme væg, flankerende korbuen. De var fremdraget, men atter tildækket, 1949 af Egmont Lind, der konstaterede to lag våbener malet umiddelbart oven på hinanden, vistnok en gentagelse.

1) Under årstallet 1581 ses to våbener for Engelbrecht By delsbak »af Torbenfeld« og hans anden kone, Mette Present (fig. 7). Farverne er brunrød, grøn og gul inden for sorte konturer. Under dem er med sorte versaler malet: »Her Engelbrit Albritsøn Bildisbach ridder af Torbenfeld lod bygge thenne kappel aar effter Gvds byrd, 1459«. På korhvalvets nordkappe.

2) 1581. På triumfvæggens vestside nord for korbuen ses Anne Rosenkrantz Ottosedatters fædrene og mødrene våbener: Rosenkrantz og Putlitz med rester af versalindskrift: »Frv Anne ...e... C...«. Syd for buen ses hendes ægtefælle, Albrecht Giøes fædrene og mødrene (Giøe og Bydelsbak). Skjoldene er malet med rødt og gulgrønt inden for sorte konturer.

3) Formentlig 1629. På korets østkappe Giøe og Rosenkrantz-våbener flankeret af sortmalede versaler: »lomfru Dorrethe Gøye thill Torbenfeldt ferne och mørne, som døde her paa gaarden an(n)o 1616 den 19 februar och ligger her begraffven Gvd mechtigste vnne och giffve hende en gledelig och ærefvld opstandelse« (sml. åben begravelse). Over våbenerne, som har sorte konturer og stærkt dekomponerede farver: okkergul, rød, grøn og grå, er malet årstallet 1629.

4) Samtidigt er over korbuen malet »Otte Brae Peders ferne och mørne« våbener for Brahe og Giøe, og hans kone Mette »Rosenkrantz thil Thorbenfeldt«s fædrene og mødrene (Rosenkrantz og Gyldenstjerne). Sorte, grå, brune og grønne farver (fig. 8).

†*Kalkmalerier.* På ældre interiørbilleder ses at kirkens indre har haft en bemaling, hvis karak-

Fig. 9. Alterparti med præste- og degnestol (s. 860). Altertavlemaleriet er fra 1722 af Hendrik Krock (s. 857). LL fot. 1978. - *Altar with altar-piece from 1722 by Hendrik Krock, priest's and parish clerk's chairs.*

ter af middelalderpastiche i fremhævelsen af ribberne og væggenes buer, gør det sandsynligt, at den hidrørte fra restaureringen 1865. Fjernet i forbindelse med indre istandsættelse o. 1950.

INVENTAR

Oversigt. Bemærkelsesværdigt ved kirkens nuværende indre er korets østparti, hvor altret flankeres af de stole, som provst Larsen i sin beskrivelse 1842 omtaler således: »Præstens og degnens stol, hver på sin

side af altret, hvilken anbringelse røber kun liden eller ingen kundskab om kirkelige ting.« Stolene synes opstillet i 1700'ernes sidste halvdel, mens altertavlemaleriet af Hendrik Krock er fra 1722, da Vibeke Kragh og Albrecht Philip von Eynden ejede Torbenfeld. Et falterklæde bar sølvplader med deres våbener; inden hendes død 1778 anskaffedes yderligere en tdøbefont med låg og fstole. 1819 lod kammerherre J. F. van Deurs gravkapellet på kirkens nordside opføre.

I tårnet hænger to klokker: den ene fra 1494, den anden støbt 1562 til en fransk kirke, men 1580 skænket til Frydendal af Anne Rosenkrantz. I 1600'erne betænkte Berte Trolle og Manderup Brahe kirken med faltersølv, og deres initialer samt årstallet 1666 sås på en tidligere tskriftestol.

Alterbordet er muret op ad østvæggen, men helt dækket af et yngre fyrretræspanel, hvorfor alder og materiale ikke lader sig bestemme.

Fra en ældre *alterbordsforside*, af træ, er bevareret tre felter, som er genanvendt i den nuværende herskabsstol (s.d.).

Alterklæde, fra 1900'erne, af rødt fløjls med latinsk kors af gulddgalon, †*Alterklæde*. 1759 var der på alterklædet to stærkt forgyldte sølvplader, den ene med von Eyndens, den anden med hans frue, Vibeke Kraghs våben.²²

Altertavlen (fig. 9), er et maleri fra 1722 af Hendrik Krock i samtidig, enkel profileret ramme.²³ Billedet, 202x134 cm, er malet med olie på kobber; det forestiller Kristi opstandelse. Mod en rosa baggrund svæver Kristus i kompositionens øvre, rundbuede del, mens krigerne og en engel fortumlede ser til. I dragternes farver indgår rødt, blå og gult; i øvrigt er en brunlig farve dominerende. I nedre højre hjørne signeret: »H. Krock fecit 1722«. Rammen er brun med forgyldte kanter.

†*Altertavle*. Ifølge præsteindberetningen 1758-59 stod der dengang fem stykker af den tidligere altertavle i våbenhuset.²²

En bronzeret †*Kristusfigur* (efter Thorvaldsens) var 1840 anbragt foran altertavlen (sml. hovedkirken i Skamstrup).²⁴

Altersølv, fra 1776, bestående af kalk, disk og

Fig. 10. Oblatæske fra 1776 med stempel for Thomas Andreas Westrup (s. 857). LL fot. 1978. - *Water box from 1776 with the mark of Thomas Andreas Westrup, Copenhagen.*

Fig. 11. Alterkalk fra 1776 med stempel for Thomas Andreas Westrup (s. 857). LL fot. 1978. - *Altar chalice from 1776 with the mark of Thomas Andreas Westrup, Copenhagen.*

oblatæske. *Kalken* (fig. 11) er 20,5 cm høj og svarer stort set til hovedkirkens mindre og lidt enklere udformede sygekalk. Den har tunget fodplade og fod i to afsæt, svajknækket ligesom knoppen, der flankeres af let indknebne skaftled. Under bunden fire stempler: mestermærke TAW over 1776 (Bøje 497, dog med andet årstal) for Thomas Andreas Westrup, Københavnsmærke (uden årstal på grund af stemplets placering), gardeinmærke for Fredrik Fabricius og månedsmærke jomfruen. Under fodpladen indprikket »H« (sml. Skamstrups kalke).

Disk, tv. 14 cm, glat. Under bunden to ens stempler som kalkens mestermærke.

Oblatæske (fig. 10), oval, 10,5x8,5 cm, med svaj knækket korpus og låg. Under bunden fire stempler: mestermærke som kalk og disk, Kø-

Fig. 12. Prædikestolsfelt med evangelisten Markus mellem Styrke og muligvis Kærlighed, sml. fig. 13 (s. 859). LL fot. 1978. - Panel from the pulpit with St. Mark between the terms of virtue: Strength and possibly Charity (cf. fig. 13).

benhavnsmærke med årstallet (17)76, guardeinmærke for Fredrik Fabricius og månedsmærke vægten.

Alterkande, fra o. 1850-75, af tin, forsølvet, 33 cm høj, svarende til dåbskanden i Skamstrup og adskillige andre af egnens kirker. Muligvis anskaffet 1845.¹⁹

†*Altersølv*. Præsteindberetningerne 1758-59²⁵ nævner kalk og disk af sølv forgyldt, hvorpå de Brahers våben samt initialerne BT og MB sammenskrevet (for Berte Trolle og Manderup Brahe), sml. †skriftestol. En alterkande af passende størrelse var anskaffet 1845,¹⁹ muligvis den eksisterende. 1894 var alterkanden af plet.

Alterstager, fra 1500'rne, 42 cm høje, svarende til stagerne i Mørkøv, Soderup og Undløse

(s. 288, fig. 10 og s. 380). Fodskål i tre afsæt og tilsvarende, men mindre lydeskål. Cylinderformet, let konisk skaft, der brydes af tre flade ringe med spidsovalt tværsnit. Ved overgangen til fod og lydeskål findes en mindre vulst. Lysepig af jern. Udforet med bly og forsølvede.

Altersranke, fra 1800'ernes sidste halvdel, rektantet, med drejede balustre af træ og glat håndliste. Den afløste et †medejernsrækværk.

Fonte. 1) Romansk kumme, af blålig granit, tv. 73 cm, på ny fod. Den glatte kumme har lodrette sider med lille affasning forneden. I oversiden er indlagt blybånd, muligvis til fastgørelse af låg (sml. Grandløse s. 213). Et afløbshul i bunden udmunder nederst på siden.

Efter i mange år at have været brugt som blomsterkumme i Torbenfelds park blev den 1946 opstillet på en ny granitfod, i korets nordvesthjørne.²⁷ Det vides ikke, om den før opholdet i parken stod i Frydendal eller en anden kirke (Kundby er foreslået).

2) (Fig. 17) muligvis fra restaureringen 1865, da en ny font anskaffedes.⁵ Den består af et søjleskaft, af grå marmor, 75 cm højt, hvortil er fastgjort en krave af messing, der kan være fra århundredets begyndelse.

†*Font.* 1758²² siges fonten i koret at være bestøttet af generaløjtnant Albrecht Philip von Eynden (jfr. †alterklæde og altertavlemaleri).

†*Fontekeddel?* Ifølge præsteindberetningen 1808 skulle døbefonten tidligere have været en malmgryde fundet på Skamstrup mark, men siden bortstjålet.²⁸

Dåbsfad (fig. 16), fra o. 1550, af messing, sydtysk, tv. 42,5 cm. I bunden ses drevet udsmykning bestående af midtbukket krans af seks granatæblelignende frugter, der adskilles af træ- eller bladornament. Udenom er gentaget en meningsløs indskrift med minuskler og yderst stemplet bort med små ænder.²⁹ På fanen to tilsvarende borter.

Dåbskande, fra 1800'erne, af messing, svarende til bl.a. Søndersteds (s. 411 med fig. 13).

†*Fontelæg*, fra 1723, af gennembrudt messing, halvkugleformet, omtales endnu 1834 og 1842.³⁰

Prædikestol med himmel (fig. 13), fra o. 1600, i nyere tid³¹ ombygget og opstillet på en kasse bestående af sammenstillede felter med dydefremstillinger antagelig udført o. 1650. Ved opgangen er genanvendt to fag, muligvis fra et stolestadepanel eller forhenværende stoledøre.

Stolen er på fem fag, der adskilles af dydehermer; den hviler på nyere, glat postament hvorover et karnisformet led med fladsnit på undersiden og på hjørnerne knægte med diademhoved (fig. 21a). Storfelternes muslingeskalniche bæres af pilastre med tøj guirlande. I nicherne står Kristus med verdenskuglen flankeret af evangelisterne med deres symbol: Matæus, Markus (fig. 12), Johannes og Lukas. Over bueslagene englehoved med karakteristi-

Fig. 13. Prædikestol fra o. 1600 på fodstykke med dydefremstillinger fra stolegavle (s. 859). LL fot. 1978. - *Pulpit from c. 1600 on base decorated with representations of the virtues from bench-ends.*

ske smilehuller (fig. 21b), maske eller konsol, til siderne frugtklaser og pelikan. Under evangelisterne et smalfelt med kartouche; i de to østligste, der virker lidt grovere i skæringerne end resten, ses hjort forfulgt af hund (jfr. dåbsfadernes fremstillinger), i de øvrige kerubhoved, maske og pelikan.

Hjørnernes hermer fremstiller dyder: nærmest opgangen muligvis Troen med opslået bog i venstre hånd, af attributtet i højre er kun en brudt (kors?)stav tilbage, Styrke med søjle, en kvinde, måske Kærlighed, med blottet bryst, Retfærd med vægt, Klogskab med spejl

og nærmest vinduet en uidentificeret figur. Skafterne har frugtklaser under masker (et enkelt englehoved) og fornedet samt på siderne skællagte skiver. Over dydernes hoveder ses udtrukne volutkapitæler, hvorfra klædebon hænger ned.

Gesimsen har glat frise, som brydes på hjørnerne af bøjler med englehoved hvorunder diamantbosse. Under håndlisten løber æggestav over tandsnit.

Himlens underside har glat, syvsidet felt omgivet af fladsnit. Gesims med gennemløbende frise og tandsnit under fremspringende kronliste. På de fire frie sider sidder topstykker med reliefskærne våbener for Giøe, Bille, Brahe og Rosenkrantz.

Stolen hviler på en kasse bestående af fire felter med reliefskærne dydefremstillinger og et femte glat tilføjet ved den nuværende opstilling. De påklædte dyder (fig. 15) står i muslingeskalnicher på et højt postament: Troen med kalk, Håbet med fugl, Kærlighed med hjerte og Klogskab med spejl. Felterne har antagelig før den nuværende opstilling indgået i de †*herskabsstoles* gavle (se i øvrigt s. 861 f.).³²

Ved opgangen er anbragt to arkadefelter med fladsnit på pilastre og i bueslag; det ene er savet lodret igennem på midten, hvorved arkaden er blevet spidsbuet. Herover spinkle jernstænger med drejet knop af træ på midten samt foroven og fornedet.

Opgangspanelerne er egetræsmaledede, resten af stolen står ferniseret. I skibets sydøsthjørne.

Stolene anskaffedes 1962; de afløste åbne †*bænke* fra 1865.⁵ Formentlig stammer to felter, fra begyndelsen af 1600'rne, der nu bruges ved prædikestolsopgangen, fra et ældre stolesæt. 1831 fremsattes ligesom i Skamstrup forslag om anskaffelse af bænke i koret til skoleungdommen.¹⁹

Præste- og degnestol (fig. 9), fra 1700'ernes sidste halvdel,³³ er indrettet i korets østhjørner på hver side af altret. Mod koret har begge stole en dør med spejlfyldning fornedet og derover en åbning, der kan have haft gitterværk ligesom stolene i Skamstrup, der er identiske i hoveddispositionen. Dørene krones af yngre (fra 1865?), udsavet topstykke.³⁴ Indvendig er bevaret en skråpult på den side, der vender mod altret, og i stolen nord for altret rester af panel

Fig. 14. Felter fra herskabsstolens panel, oprindelig i alterbordsforsiden, fremstillende Fødslen, Omskærelsen og Kongernes tilbedelse (s. 861). LL fot. 1978. - *Panels of the manorial pew, formerly part of the altar frontal, with the Nativity, the Circumcision of Christ and the Adoration of the Magi.*

Fig. 15. Detaljer af prædikestolsfoden med dydefremstillinger: Tro, Håb og Kærlighed, sml. fig. 13 (s. 860). LL fot. 1978. - Details of the pulpit below, with the virtues of Faith, Hope and Charity (cf fig. 13).

med udsavning. Egetræsmalet med forgyldte lister og sort renæssancedekoration på topstykkerne.

Ifølge præsteindberetningen fra 1758²² sås sammenskrevet »BT-MB 1666« (for Berte Trolle og Manderup Brahe) på en †skriftestol (sml. †altersølv).

Den nuværende *herskabsstol* er antagelig indrettet i 1800'ernes sidste halvdel. Den dannes ved, at to paneler er stillet vinkelret på hinanden i skibets nordøsthjørne. Det ene er antagelig et stolestadepanel fra forrige århundrede, det andet, fra o. 1600, var tidligere del af alterbordsbeklædningen.³⁵ Bagsiden er dækket af en yngre plade. Genanvendt er tre felter, 43x32,5

cm, med reliefskæringer, der fremstiller: Jesu fødsel, Omskærelsen og Kongernes tilbedelse (fig. 14). De tilhørende smalfelter rummer englehoved flankeret af kvadratisk eller cirkulær bosse. Mellem de to fyldingsrækker og under den nederste løber profillister med henholdsvis tungedekoration og tovtstav. Panelerne står afrenset og lakeret. Inde i stolen er en fast bänk og to løse stole, som må antages at komme fra Torbenfeld.

†*Herskabsstole*. Ifølge J. H. Larsens optegnelser 1842 havde de fire øverste kirkestole emblemer af Tro, Håb, Kærlighed og Klogskab, fra 1754. Der må være tale om de fire dydefremstillinger, som nu indgår i den kasse, prædike-

Fig. 16. Dåbsfad fra o. 1550, af messing (s. 859). LL fot. 1978. - *Brass baptismal dish from c. 1550.*

Fig. 17. Font nr. 2, muligvis fra restaureringen 1865 (s. 859). LL fot. 1978. - *Font no. 2 possibly from 1865.*

stolen hviler på (s.d.). Larsens datering skyldes utvivlsomt oplysningen i Hofmans Fundationer, at kirken 1754 blev prydet med nye stole skænket af generalinde von Eynden.²¹ Der synes imidlertid at være sket en forveksling med det therskabspulpitur, som generalinden ifølge præsteindberetningen til brug for Hofman, nævnte år havde ladet opsætte (jfr. nedenfor).

†*Herskabspulpitur*. 1754 lod generalinde von Eynden opsætte en ny stol ved en anelig udbygning af bindingsværk på nordsiden (jfr. bygningsbeskrivelsen).²² Tilsvarende forhold kendes fra f.eks. Sønder Jernløse (s. 151). Pulpituret eksisterede endnu 1842, da det beskrives som en stor herskabsstol med meget høje vinduer oven over gulvets kirkestole.¹¹

Pengebøsse, o. 1850, af messing, klokkeformet, svarende til f.eks. Tølløses (s. 233). Over den en oval, egetræsmalet *metalplade*, hvorpå med grå fraktur: »Gud elsker en glad Giver«.

Pengetavler, fra 1800'rne, antagelig de to, som synet 1832¹⁹ foreslog anskaffet. Rygskjoldet har rundbuget afslutning, skuffen dækkes af et bræt, hvori pengeslids. Den yderste tredjedel kan skydes til side. Sortmalede.

Dørflojene synes alle at stamme fra 1800'rne. Ældst er fløjdøren til gravkapellet. Udvendig er de malet mørkeblå, indvendig lakerede.

Orgel, bygget 1973 af I. Starup & Søn, København, opstillet 1974. Typeorgel med ét manual, fire stemmer og svelle. I skibets sydvest-hjørne.

**Orgel*, bygget 1908 af I. Starup, København. Ét manual (C-f") med fire stemmer: Principal 8 Fod, Gedakt 8 Fod, Viola di Gamba 8 Fod, Flöite 4 Fod. Diskant-oktavkoppel og to kollektivtrin. Mekanisk aktion, sløjfevindlade. Skænket af kirkeejeren, Fr. Treschow. I tårnbuen, ved nordre vange, nu opmagasineret på Torbenfeld.³⁶ †*Orgel*, skænket af kammerherre van Deurs,¹⁹ formentlig i anledning af 50-året for stavnsbåndets ophævelse, jfr. Skamstrup kirkes orgel. Ved tårnrummets nordvæg.^{a7}

Salmenummertavler, fra 1800'rne, til skyde-numre, med segmentformet øvre afslutning, hvorpå malet renæssanceornament, formentlig fra 1865, svarende til topstykkernes over alter-

Fig. 18-19. Klokker. 18. Støbt 1494 af Hans Poulsen (s. 863). LL fot. 1978. 19. Støbt 1562 af Martin Hevwin (s. 863). LL fot. 1978. - 18. Bell cast in 1494 by Hans Poulsen. 19. Bell cast in 1562 by Martin Hevwin.

tavlens sidepartier. Desuden med hvid fraktur: »Før Prædiken« og »Efter Prædiken«.

To *lysekroner*, barokform, den ene »Skænket af kirkeejeren julen 1918 til Frydendal kirke«, den anden »Skænket Kirken 1915 af Torbenfeldts Ejer Frederik Treschow Frydendal Kirke. « Begge hænger i skibet.

Kirkeskib, ophængt 1933. Firemastet fuldskib, uden navn, skænket af kirkeejeren, hofjærmester Fr. Treschow. Hænger i jordbuen mellem skibets to fag.³⁸

Ligbåre, to sortmalede stænger sammenholdt af kæder. På våbenhusloftet.

To *ligskamler*, med udsavet sarg, sortmalede, På gravkapellets loft.

Klokker. 1) (Fig. 18), 1494, støbt af Hans Poulsen,³⁹ tv. 64 cm. Om halsen indskrift med minuskler mellem dobbelte rammelister: »An(n)o (domi)ni m cdxc qvarto Maria« (I Herrens år 1494 Maria). »Maria« kan opfattes som klokken navn, men skal snarere betragtes som en del af indskriften, jfr. samme støbers klokke i Vejby.⁴⁰ Under indskriften sidder et

støbermærke kendt i spejlvendt form fra adskillige klokker støbt af Hans Poulsen (Johannes Pauli), ofte sammen med Oluf Kedge.⁴¹ Klokkehankene har sildebensmønster. Ophængt i slyngebom.

2) (Fig. 19), støbt 1562 af Martin Hevwin, skænket til kirken 1580 af Anne Rosenkrantz. Tv. 101 cm. Om halsen indskrift med reliefversaler mellem rammelister: »Lan mil CCCCLXII me fit Mr Martin Hevwin Marie fut fecte povr Gvivelde« (år 1562 gjorde Martin Hevwin mig, Marie, til Gvivelde), sml. Skel-skør klokke nr. 2, ligeledes fra 1562 (DK. Sorø s. 258). Over indskriften en fornem bort med bladværk og volutter, under den indridset: »A(a)r 1580 kiøbte frv Anne Rosenkran(tz) den(n)e klokke oc gaf hende til Torbenf(eld) kirke«. På slagkanten rammelister. Ophængning ved Aug. Nielsen, Roslev 1938, i slyngebom.

Klokkestol, gammel, men ikke oprindelig, af eg, i to stokværk, opbygget således, at den udfylder det snævre tårnrum.

Fig. 20. Kirkegårdsmonument nr. 1 over Frederik Wilhelm Borthey, †1805 (s. 865). LL fot. 1978. - Churchyard monument no. 1 to Frederik Wilhelm Borthey †1805.

GRAVMINDER

Gravsten. 1) 1673? Anna Bielefeld. Rød kalksten, 51x51 cm, med reliefversaler og utydeligt årstal, men i øvrigt ingen data. Stenen er delt af bruskornamentik, hvorunder dødningehoved. Indfældet udvendig i korets nordmur, øst for vinduet.

†*Gravsten?* 1577, over fru Anne Rosenkrantz. Eneste omtale af stenen er i J. H. Larsens optegnelser 1842, som beretter, at den anselige sten før 1754 skulle have ligget i kirken, og »en del« af den senere (endnu 1842?) uden for kapellets dør.⁴²

En *åben begravelse* under koret er nu utilgængelig. Gennem glugger i nord- og sydmuren

ses, at den er i hvert fald delvis opfyldt. 1842 var den fuld af vand.¹¹ Formentlig er Dorte Giøe, †19. febr. 1616, begravet her, jfr. kalkmalede våbener nr. 3.

1709 blev generalløjtnant [Johan] Rantzow [†1708] til Frydendal, Bramminge og Ørslev kloster med sin frue [Sophia Amalia Friis, †1696 på Frydendal] indsat i Frydendal kirke. Her stod de nogle år, indtil de af arvingerne »blev forflyttet, efter sigende til København«. ⁴³

I *gravkapellet*, der 1819 opførtes på skibets nordside (jfr. bygningsbeskrivelsen) hænger på sydvæggen et *maleri*, fra 1889, i glat ramme med spærformet afslutning foroven, en udformning som kendes fra samtidige altertavleindfatninger. Billedet forestiller Kristi opstandelse og er forneden i venstre hjørne betegnet: »Copie efter Carl Bloch af M[orten?] Jepsen 1889«. Carl Blochs maleri fra 1877 sidder i altertavlen i Jakobskirken i København.⁴⁴

Tre *mindetavler* ophængt på vestvæggen antagelig for kapellets bygherre, Jacob Frederik van Deurs, der døde 1851 (jfr. kisteplade nr. 4).⁴⁵

1) »De trængende(!) Huusmænd af Frydendals Gods har ikke i deres Hierter deres gamle Godseier forglemt.

Da vores Trang var haard

lettede han vore Kaar

Da ingen Redning var her

Enten fjern eller nær

Hjalp han os i vor Nød

Saa den Fattige fik sit Brød

Glædede det Mand, Børn og Viv

Gud lønne ham i det andet Liv.

Et hjerteligt Farvel. Fred med dit Støv.«

Trætavle, 73X100 cm, hvidmalet med sort skriveskrift.

2) »Et hjerteligt Farvel til den ædle Bortgangne fra taknemmelige og deeltagende Huusmænd paa Frydendahls Gods.«. Trætavle, 42x53 cm, hvidmalet med sort skriveskrift.

3) »Den hensovedes Minde lever i taknemmelige Hjerter hos erkjendtlige Gaardmænd af Frydendahls Gods.«. Oval metalplade, 33X51 cm, hvidmalet med sort skriveskrift.

Otte *voksenkister* med *kisteplader* er opstillet på skamler (sml. fig. 6).

1) 1816. Frits van Deurs, *21 juli 1803, †4. nov. 1816. Plade af tin, 37x24 cm med let op-rullede ender, fordybet skriveskrift. Den halvcylindriske kiste, af fyr, står på seks løvefødder. Langsiderne er ved pålagte, falske fyldinger delt i to felter. I endernes halvcirkelfelter er skåret en strålesol, den østre med retvendt ansigt, den vestre med omvendt. Svunget låg med skårne draperier og perlestave; øverst i hver ende et lille øje i trekantfelt med stråler.⁴⁶ Ca. 180x67-77 cm. Sortmalet. Sml. nr. 2.

2) 1832. Ida Louise van Deurs, *21. aug. 1806, †26. juni 1832. Kisteplade, 31x38 cm, og kiste, 188x67-77 cm, som nr. 1, dog med varierende enkeltheder.

3) 1847. Fru kammerherreinde Hylleborg Kirkstine van Deurs, født Lunn, *7. nov. 1777, †29. sept. 1847. Svungen kobberplade, 39x27 cm, med skriveskrift, navnet med versaler. Kiste, af fyr, med relieffer af træ på endestykkerne, i øst sørgende engel, i vest englehoved. På låget udsavede akroterier. Ca. 195x70-80 cm.

4) 1851. Kammerherre, generalkrigskommissær Jacob Frederik van Deurs, ridder af Dannebrog, Dannebrogsmænd, herre til Frydendal i 51 år, *4. febr. 1764, 129. juli 1851. Rektangulær plade, af tin, 36x24 cm, hvorpå skriveskrift, navnet med fraktur. Enkel kiste, af eg, med let hvælvet låg. Lakeret. 205x88 cm.

5) 1889. Kammerherre Carl Eduard van Deurs, *17. okt. 1804, †13. april 1889. Oval plade, 19x13 cm, med skriveskrift. Kiste af eg.

6) 1892. Kammerherreinde Nina Alvilda van Deurs, *18. febr. 1852, †4. april 1892. Kisteplade og kiste omtrent som nr. 5.

7) 1908. Forstkandidat Harald Valdemar van Deurs, *26. juli 1839, †24. juni 1908. Lille kobberplade på kiste af fyr.

8) 1923. Marielise Vilhelmine van Deurs, født Bodenhoff, *22. febr. 1849, †23. dec. 1923. Lille messingplade på kiste af eg.

Fire *begravelsesskjolde*, fra 1800'rne, med malet våben for van Deurs, hænger på vestvæggen (de to dog for tiden henlagt på kister).

Kirkegårdsmonument. 1) (Fig. 20) o. 1805. Frederich Wilhelm Borthey, *10. jan. 1776,

†19. marts 1805. Søjle af sandsten, med kannelurer på skaftets nedre del og indskrift med fordybet kursiv på den øvre, glatte. Øverst en vase af hvid marmor. Søjlen står på firkantet postament med olielampe, af marmor, i niche. Højde 185 cm. Svarer til monument over Ulrica Eleonora Timm, †1805, på Assistents Kirkegård, Købehavn.⁴⁷ På kirkegården, ved våbenhusets sydvesthjørne.

2) O. 1820. Johan Thomas Neergaard, *10. nov. 175., †10. april 1820. Rød sandstensstele, 134 cm høj, med indfældet marmorplade, hvorpå indskrift med fordybet kursiv. Stelen kronet af spærformet gavlf over fremspringende karnisformet led og er opstillet på sokkel af cement. På kirkegården, i hjørnet mellem våbenhusets østmur og skibet.

Et par *støbejernsgitre* er bevaret: et nygotisk, ifølge lille støbt plade med reliefversaler fra: »Ludvigsen & Hermann [Nørrebro] No 36« (jfr. Soderup s. 300). Omkring Treschows familiegravsted på kirkegårdens nordvesthjørne. Desuden et ganske lavt gitter om et gravsted op ad nordre kirkegårdsmur.

KILDER OG HENVISNINGER

RA. *Genealogisk-heraldisk Selskab*. A. Generalia. Fol 29: Beskrivelse over Torpenfelde Gaard til Aar 1758.

- LA. *Sognekaldsarkivet*. Embedsbog 1792-1831 og 1832-57. - LA. *Vib*. N. Lachmann. Beskrivelse over Sjælland. - *Godsarkiver*. Torbenfeld. Embedsbog 1857-1903. - Kirkeprotokol 1926-19(78). - Se i øvrigt arkivalier for Holbæk amt i almindelighed s. 50.

NM2. Præsteindberetning 1808 til Oldsagskommissionen. - Indberetninger ved Aage H. Mathiesen 1894 (bygning), P. Hauberg 1894 (inventar), usign. udatt. (bygning), E. Lind 1949 og 1950 (kalkmalerier), O. Hellvik 1962 (kalkmalerier), E. Skov 1974 (gravminder), Hugo Johannsen 1978 (bygning), Marie-Louise Jørgensen og Erik Lyckegaard 1978 (inventar og gravminder). - Bygningsbeskrivelse ved Hugo Johannsen, kalkmalerier, inventar og gravminder ved Marie-Louise Jørgensen. Redaktionen afsluttet jan. 1983.

Tegninger. NM2. Plan ved Aage H. Mathiesen 1894. - Plan ved M. Brahe 1960.

Litteratur. H. Flensted Andersen: Frydendal kirkes 500 års jubilæum, i ÅrbHolbæk 1959, s. 118-24.

Fig. 21 a-b. Prædikestolsdetaljer, sml. fig. 13. LL fot. 1978. a. Diademhoved (s. 859). b. Englehoved (s. 859). - 21a-b. Pulpit details (cf. fig. 13). a. Mask with head-dress. b. Cherub's head.

¹ ActaPont. D. nr. 2100, jfr. Repert. anf. dato.

² Jfr. NM2. Håndskriftsaml. Indb. vedr. Sjælland til Thurah og Hoffman 1755 og 1773; se endvidere H. Flensted Andersen: Frydendal kirkes 500 års jubilæum, i ÅrbHolbæk 1959. - 1690 siges sognet at være stiftet 1459 af Ridder Albret Bildenbach.

³ Landebogen s. 146.

⁴ 1811 (note 7) ønskedes ringmuren »på den side, hvor skolen er« (d.e. i nord, jfr. fig. 22), nyopført.

⁵ Godsarkiver. Kirkeprot. 1926-19(78).

⁶ Jfr. noterne 19 og 7. På landsbyplanen (fig. 22) er det vestlige stengærde indtegnet.

⁷ LA. Sognekalendarsarkivet. Embedsbog 1792-1831 og 1832-57.

⁸ Jfr. M. Mackeprang, i ÅrbOldkHist. 1914, s. 159; samme: Vore Landsbykirker, 1944², s. 106.

⁹ Jfr. DK. Kbh. Amt s. 2196, »2c-c« på fig. 4-5.

¹⁰ Et vandret skel i vestgavlen ud for skibets murkrone antyder en standsning i tårnets opførelse. Under alle omstændigheder er skibets tagværk rejst inden tårnets opførelse, jfr. aftryk efter hanebånd på tårnets østmur. Derimod er de trekantede murstykker, som i vestgavlen lukker fortsættelsen af skibets tag, sekundære i forhold til selve tårnet.

¹¹ Larsen: Holbæk 2, s. 47-48.

¹² LA. Holbæk amtsprovsti. 1808-23. Synsforretn.

¹³ Jfr. DK. Kbh. Amt s. 1527f. Arbejdet ved gravkapellet, som siden 1778 havde ligget stille, genoptoges 1820 - altså ved samme tid, som kapellet i Frydendal opførtes.

¹⁴ Jfr. indb. og fotos fra dette år.

¹⁵ Jfr. Sønder Jernløse, †Undløse, †Hjembæk og †Stigs Bjergby? (s. 136, 363, 684 og 759).

¹⁶ 1822 (note 12) lagdes en ny stentrappe til herskabsstolen, jfr. i øvrigt †herskabspulpitur.

¹⁷ Godsarkiver. Torbenfeld. Embedsbog 1857-1903.

¹⁸ 1864 (note 19) ønskedes lysningen i kirken forbedret ved anbringelse af nye vinduer, ligesom der i våbenhuset ønskedes indsat et passende vindue.

¹⁹ LA. Tuse og Merløse hrdr.s provsti. 1824-1900. Synsforretningsprot.

²⁰ Ovnen stammer sandsynligvis fra Torbenfeld og kan være opstillet i forbindelse med indretning af fyrrum mellem skib og kapel.

²¹ HofmFund. VIII, 313.

²² LA. Bispearkivet. 1758-59. Hist. efterretn. til HofmFund.

²³ Jfr. DaMag. 1747, III, 164, og Sigrid Theimann: Hinrich Krock 1671-1738, 1980.

²⁴ Mynster: Visitatsdagbøger II, 160.

²⁵ Jfr. note 22 og RA. Genealogisk-heraldisk Selskab. A. Generalia. Fol 29: Beskrivelse over Torpenfelde Gaard til Aar 1758.

²⁶ Våbenerne er identificerede af Knud Prange.

²⁷ Jfr. note 5 og korrespondance i NM2.

²⁸ Præsten ved imidlertid intet derom. Oplysningen er ikke fundet i DaAtlas eller HofmFund., hvortil der henvises.

²⁹ Af Larsen læst: »Mater X virgo casta ave«.

³⁰ Jfr. note 19 og 11.

³¹ 1822 var prædikestolens fod og gulv forrådneth (note 7).

³² Jfr. note 11. Sml. også Grundfør (DK. Århus s. 1663 med fig. 15-19).

³³ Præsteindb. 1758 meddeler: På skrifte- og degnestol »BMB 1666«. RA. Genealogisk-heraldisk Selskab.

skab. A. Generalia. Fol 29: Beskrivelse over Torpenfelde Gaard til Aar 1758.

³⁴ 1856 burde præstens og degnens stole males (note 19).

³⁵ Jfr. indb. 1894 og inv. (note 5).

³⁶ Yderligere oplysninger findes i orgelregistranten.

³⁷ Jfr. indb. 1894.

³⁸ Henningsen: Kirkeskibe Holbæk.

³⁹ Uldall s. 209.

⁴⁰ Denne klokke har indskriften: Jesus, Maria, Anna, alfa og omega, begyndelsen og enden, den første og den sidste, o, ærens konge, i Herrens år 1489 (jfr. DK. Frborg s. 1309).

⁴¹ F.eks. Skibbinge (DK. Præstø s. 886).

⁴² I Radsted kirke, som hørte under godset Krenkerup, der ejedes af afdøde og hendes ægtefælle, ligger en figursten, hvorpå ægteparret er afbildet (hendes

dødsår er senere tilføjet). Det hindrer ikke, at der kan have ligget en sten over hende i Frydendal.

⁴³ Jfr. DK. Kbh. By 1, s. 576 (kisteplade) og 580: begravelse nr. 18, købt 1723-24 af datteren Christiane Barbara Rantzow. Hendes forældre skulle straks begraves der.

⁴⁴ Jfr. Rikard Magnussen: Carl Bloch 1834-1890, 1931. Afbildet s. 153.

⁴⁵ J. F. van Deurs blev stedt til hvile under stor deltagelse fra gård- og husmænd, jfr. Poul Bredo Grandjean i Danske Slotte og Herregaarde, 1964.

⁴⁶ Sml. Christians kirke, gravkapel nr. 42, kiste nr. 1 (DK. Kbh. By 4, s. 236).

⁴⁷ Gengivet i Gravminder fra Københavns og Frederiksbergs Kirkegaarde, udg. af Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse, 1912, Pl. 9.

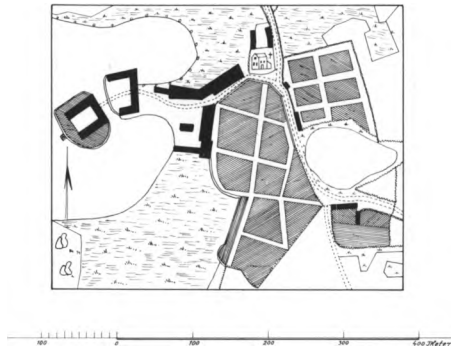

Fig. 22. Kort over Frydendal 1793. - *Map of Frydendal.*